

Мина Павловић,
асистент

УДК: 341.645(4):347.62-055.3

ИСТОПОЛНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ ЖИВОТА У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА: ОДАБРАНЕ ПРЕСУДЕ*

Резиме

Пресуде Европског суда за људска права (Суд), које се односе на истополне заједнице живота биле су од суштинске важности за тумачење одредби Европске конвенције о људским правима (Конвенција) у овој области. Аутор се у овом раду фокусира на три важне пресуде Суда (*Schalk and Kopf v. Austria*, затим *Vallianatos and Others v. Greece* и *Oliari and Others v. Italy*), посебно апострофирајући да су последње две имале велики утицај на законодавне измене у земљама, које су у овим поступцима тужене. У том смислу је, након ових пресуда, у Италији и Грчкој истополним партнерима омогућен приступ правном институту грађанске уније (регистрованог партнерства). Све то доказује колико се ситуација поводом истополних заједница живота у европском делу света брзо мења.

Кључне речи: истополне заједнице живота, Европска конвенција о људским правима, право на поштовање приватног и породичног живота, право на склапање брака, забрана дискриминације.

1. Увод

Европска Конвенција о људским правима и основним слободама (у даљем тексту: Конвенција) донета је у Риму 1950. године¹, као „одговор“ на драматично искуство фашизма и кршења људских права током Другог светског рата. Сврха њеног доношења је гарантовање корпуса људских права и основних слобода и успостављање механизма њихове заштите на европском

* Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Крагујевцу: „Усклађивање правног система Србије са стандардима Европске уније“, који се финансира из средстава Факултета.

¹ Текст Конвенције са протоколима доступан је на https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf, датум посете 30.10.2020. Конвенција је током година више пута унапређивана и допуњавана.

континенту². Конвенција је међународни уговор који има посебан орган надлежан за примену њених одредаба - Европски суд за људска права³ (у даљем тексту: Суд). Суштински, Конвенција дефинише обим и садржај права и слобода појединаца, а Суд њихову међународну правну заштиту. У складу са духом Конвенције од држава уговорница се очекује да обезбеде резултат примене права и слобода појединаца, који је у складу са њиховим обавезама да свима обезбеде уживање конвенцијски загарантованих људских права⁴.

Пресуде које је Суд донео обавезују ону државу која је странка у конкретном предмету⁵. Међутим, чак и државе уговорнице које нису странке конкретног спора требало би да поштују праксу Суда при доношењу својих прописа, пошто пресудама Суд конкретизује обим заштите људских права у државама чланицама Савета Европе⁶. У свом деловању Суд се код доношења нових одлука придржава претходно заузетих ставова у сличним предметима и очекује да се утврђени принципи у било којој пресуди примене и у свим државама уговорницама.⁷

Конвенција се сматра „живим“ инструментом⁸, који се мора тумачити у оквиру актуелних промена друштвене реалности и конфликта те реалности са правним системом, због којих су угрожена права и слободе појединаца. У области породичног права овај сукоб додатно компликује чињеница да између националних породичних права држава уговорница и даље постоје разлике, узроковане традицијом и различитим социјалним, економским и културолошким околностима. Да би се те разлике умањиле, Суд има хармонизаторску улогу законодавства Европе у овој области права, али и на прави начин зна поштовати национално законодавство.⁹ У том смислу, Суд мора, приликом одлучивања узети у обзир „поље слободне процене“ (*margin of appreciation*) које припада свакој држави, а изражено је управо у

² Вид. Ћорац, С., *Право на поштовање породичног живота као људско право*, докторска дисертација, Правни факултет Крагујевац, 2016, стр. 15-16.

³ Вид. Поповић, Д., *Утицај Европске Конвенције за заштиту људских права и основних слобода на српско законодавство и судску праксу*, Правни записи, год. II, бр. 2/2011, стр. 344.

⁴ Вид. Јакшић, А., *Међународно приватно право – општа теорија*, Београд, 2017, стр. 165; Даље, чл. 1. Конвенције: „Високе стране уговорнице јемче свакоме у својој надлежности права и слободе одређене у Делу I ове Конвенције“.

⁵ Вид. чл. 46. ст. 1. Конвенције.

⁶ Вид. Хошко, Т., *Посвојење у међународном приватном праву*, докторска дисертација, Правни факултет Свеучилишта у Загребу, 2016, стр. 10.

⁷ Вид. Крешић, Б., *Заједнице живота особа истог пола у праву земаља Европске уније*, Сарајево, 2015, стр. 40.

⁸ Вид. *Schalk & Kopf v. Austria*, *nap. 46; Vallianatos and Others v. Greece*, *пар. 84*.

⁹ Вид. Поњавић, З., *О еволуцији породичног права*, Зборник радова: Развој породичног права – од националног до европског, Мостар, 2013 (11-25), стр. 23.

породичноправним односима¹⁰. Уважавајући наведено, те чињеницу да је Србија Конвенцију ратификовала 2003. године,¹¹ може се наслутити њен значај и за домаћи правни систем.

У овом раду се анализирају одабране пресуде Суда, са аспекта њиховог утицаја на правни положај истополних заједница живота у оквиру држава уговорница Конвенције. Поменуте заједнице живота се појављују у три вида: истополан брак, регистровано партнерство и тзв. *de facto* (фактичка) истополна заједница¹². Поједина европска законодавства не предвиђају ниједан од ових облика, што је јасан показатељ разлика у схватању ових заједница у оквиру држава уговорница. То Суд ставља пред озбиљан изазов помирења између брзих законодавних измена у области истополних заједница живота и поштовања националних правних традиција.

Полазећи од овог изазова, у раду се анализирају карактеристичне пресуде са аспекта чл. 8. (право на поштовање приватног и породичног живота¹³), чл. 12. (право на склапање брака)¹⁴ и чл. 14. (забрана дискриминације)¹⁵ Конвенције. Рад је структуриран тако да се бави анализом три карактеристична случаја везаних за правни положај истополних заједница живота. Ти случајеви су: *Schalk and Kopf v. Austria* (2), *Vallianatos and Others v. Greece* (3) и *Oliari and Others v. Italy* (4). Излагања су, на крају, сумирана одговарајућим закључком (5).

2. *Schalk&Kopf v. Austria*

Незаобилазна пресуда Суда када се помену истополне заједнице живота је *Schalk and Kopf v. Austria*¹⁶. Подносиоци представке у овом предмету су живели

¹⁰ Погледати Влашковић, В., *Начело најбољег интереса детета у породичном праву*, докторска дисертација, Правни факултет у Крагујевцу, 2014, стр. 82.

¹¹ Сл. Гласник СЦГ – Међународни уговори, 9/2003, 5/2005, 7/2005 – испр.

¹² За преглед облика истополних заједница живота вид. Станчић, М., *Наследна права супружника из истополног брака закљученог у иностранству и примена супституције*, Ревија за европско право, бр. 2-3. /2016, стр. 54. и даље

¹³ Члан гласи:

1. Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке.

2. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других.

¹⁴ Члан гласи: Мушкарци и жене одговарајућег узраста имају право да ступају у брак и заснивају породицу у складу с унутрашњим законима који уређују вршење овог права.

¹⁵ Члан гласи: Уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује се без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, повезаност с неком националном мањином, имовина, рођење или други статус.

¹⁶ Application no. 30141/04, judgment 24.06.2010, final 22.11.2010.

као истополни пар у Бечу, па су 2002. године затражили од надлежних аустријских власти дозволу за склапање брака. Како је према чл. 44. аустријског Грађанског Законика, брак могао бити закључен једино између два лица различитог пола, захтев поменутог истополног пара је одбијен¹⁷.

Поменути истополни партнери су поднели представку Суду и позвали се на повреду Конвенције по два основа: кршење чл. 12. и чл. 14. у вези са чл. 8. Подносиоци представке су сматрали да им је повређено право из чл. 12. Конвенције, пошто им није било омогућено да закључе брак у својој држави. Међутим, Суд је закључио да чл. 12. Конвенције не обавезује државу уговорницу да истополном пару дозволи приступ браку¹⁸, те да није дошло до повреде овог члана (пар. 64. пресуде). Ипак, Суд није сматрао да чл. 12. Конвенције (право на склапање брака) мора бити ограничен на брак између две особе различитог пола (пар. 61. пресуде).¹⁹ Са тим у вези, суд је изнео став да су домаће власти најпозваније да оцене потребе друштва у овој области, имајући у виду да брак има одређено социјално схватање, својствено одређеној држави (пар 60-62. пресуде). Тако је и питање да ли омогућити закључење истополног брака препуштено националном праву државе уговорнице²⁰. Следствено томе, чл. 12. не може бити протумачен тако да намеће обавезу државама уговорницама да осигурају истополним партнерима приступ браку.²¹

Поред тога, подносиоци представке су тврдили и да су били дискриминисани по основу своје сексуалне оријентације, пошто им није омогућено закључење брака, са једне стране, без пружања алтернативног средства за признање њихове везе (пре ступања на снагу Закона о регистрованом партнерству, током 2010. године²²), са друге стране. То је по

¹⁷ Вид. пар. 7-9. Пресуде и даље; Према чл. 44. Грађанског законика (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*) брак је предвиђен једино између два лица различитог пола.

¹⁸ Видети Tim, Q.C., A. Rainer, J., *Parenthood for same-sex couples in the European Union: Key challenges*, in: *Same-sex relationships and Beyond - Gender Matters in the EU*, 3rd edition (edited by Katharina Boele-Woelki, Angelika Fuchs), Intersentia, 2017, стр. 80.

¹⁹ Вид. Дураковић, А., *Колизionoправна проблематика истополних заједница живота*, Зборник радова: Актуелности грађанског и трговачког законодавства и правне праксе, бр. 12, Мостар, 2014, стр. 153.

²⁰ Тач. 61. пресуде

²¹ Вид. D'Amico, M., Nardocci, C., *Homosexuality and human rights after Oliari v. Italy*, у: *Same-sex relationships and Beyond – Gender Matter in the EU*, 3rd edition (edited by Katharina Boele-Woelki, Angelika Fuchs), Intersentia, 2017, стр. 172.; Даље, Видети Бубић, С., *Утицај европског права на породично право у Босни и Херцеговини*, Зборник радова: Развој породичног права – од националног до европског, Мостар, (26-55), 2013, стр. 31.

²² *The Registered Partnership Act, Federal Law Gazette (Bundesgesetzblatt)* vol. I, no. 135/2009, ступио на снагу 01.01.2010. године, вид. о томе Пар. 17. пресуде *Schalk and Kopf v. Austria*

мишљењу подносиоца представке представљало повреду чл. 14., у вези са чл. 8. Конвенције²³.

Суд, пак, није утврдио повреду чл. 14. у вези са чл. 8. Конвенције, јер је аустријско право подносиоцима представке признало могућност закључења регистрованог партнерства, као алтернативног средства²⁴. Упркос таквом ставу, суд се у оквиру овог поступка бавио још једним важним питањем: да ли је тужена држава требало да, пре доношења Закона о регистрованом партнерству, обезбеди алтернативна средства правног признавања једне истополне везе? Суд је био става да се пропуштање нечега таквог не може се приговорити законодавцу (пар. 104-106. пресуде)²⁵.

Највећи допринос ове пресуде огледа се у томе што су истополни парови први пут стављени у контекст заштите „породичног живота“, а не само „приватног живота“²⁶, односно да могу уживати право на поштовање приватног живота на исти начин као и хетеросексуални парови.²⁷ Прецизније, пошто је добар број држава омогућио правно признање истополних парова, Суд је сматрао да би било „вештачки“ одржати схватање да истополни партнери не могу уживати право на породичан живот из чл. 8. Конвенције. Према томе, однос подносилаца представке, који се налазе у стабилном *de facto* партнерству потпада под појам „породични живот“, на исти начин као што би и однос пара различитог пола у истој ситуацији.²⁸

3. *Vallianatos and Others v. Greece*

Против Грчке су Суду поднете две одвојене представке од стране истополних партнера²⁹, али је Суд због сличности у чињеничном стању и суштинским питањима, одлучио да их споји и одлучи једном пресудом (пар. 35. пресуде *Vallianatos and Others v. Greece*). Грчко право је у периоду подношења представки предвиђао институт „грађанске уније“ (у складу са Законом број

²³ Вид. тач. 65. и 100. пресуде *Schalk and Kopf v. Austria*.

²⁴ Вид. Бубић, С., *нав. чланак*, стр. 31.

²⁵ Видети исто, стр. 31.

²⁶ Вид. Sörgjerd, С., *Marriage in a European perspective*, у: *European family law volume III: Family law in a European perspective* (ед. Jens M. Scherpe), 2016, стр. 31.

²⁷ У том смислу D'Amico, М., Nardocci, С., *нав. чланак*, стр. 171; Вид. и пар. 87-95. пресуде.

²⁸ Видети тачку 93. и 94. пресуде

²⁹ Applications nos. 29381/09 and 32684/09, judgement 07.11.2013.

Прва представка је поднета од истополног пара који је живео заједно у Атини. Друга представка поднета је од 6 лица грчке националности и једне непрофитне асоцијације са циљем пружања психолошке и моралне подршке гејевима и лезбијкама (*Synthessi – Information, Awareness-raising and Research*).

3719/2008), као уговора између два одрасла хетеросексуална партнера,³⁰ који се закључује у законом прописаној форми³¹.

Социјална реалност у којој постоје ванбрачне заједнице, велики број деце рођене у таквим заједницама, као и жена које често остану без било какве подршке након дугогодишње кохабитације, били су неки од разлога за доношење овог прописа.³² Поменути прописом (3719/2008) партнери су могли регистровати своју заједницу на флексибилнији начин него што је то случај код брака (тач. 10. пресуде *Vallianatos and Others v. Greece*).

Подносиоци представке су тврдили да је њихово искључивање из института грчке грађанске уније нарушило њихово право на приватан и породичан живот (чл. 8.) и изазвало неоправдану дискриминацију (чл. 14) између истополних и хетеросексуалних парова³³ (повреда чл.14. у вези са чл. 8. ЕКЉП)³⁴.

Према ставу Суда, ради оправдане примене чл. 14. Конвенције (што је наведено и у појединим ранијим пресудама) потребно је да постоји разлика у третирању особа у упоредивим ситуацијама, при чему је разлика у третирању дискриминаторна онда када нема разумног оправдања (ако се не следи легитиман циљ) за то (пар. 76. пресуде *Vallianatos and Others v. Greece*). Сексуална оријентација дефинитивно потпада под опсег тумачења чл. 14. Конвенције, тако да разлике у поступању које се заснивају на сексуалној оријентацији морају бити поткрепљене „посебно убедљивим и значајним разлозима.“ (пар. 77. пресуде *Vallianatos and Others v. Greece*).³⁵ У том смислу је Суд, као и у неким ранијим пресудама, установио да је поље слободне процене државе уско, кад су у питању разлике у поступању засноване на полу или сексуалној оријентацији³⁶.

Имајући то у виду, али и да чл. 14. Конвенције производи дејство само у односу на друга права према Конвенцији (тач. 72. пресуде), Суд је истакао да су подносиоци представке стабилни хомосексуални парови, те да њихов однос

³⁰ Детаљније видети Gonzales Beilfuss, C., *Southern jurisdictions: Consolidation in the West, progress in the East*, у: *Same-sex relationships and Beyond - Gender Matters in the EU*, 3rd edition (edited by Katharina Boele-Woelki, Angelika Fuchs), Intersentia, 2017, стр. 50.

³¹ За релевантне одредбе овог прописа вид. тац. 16. пресуде *Vallianatos and Others v. Greece*.

³² У објашњењу Закона 3719/2008 истакнуто је да се током времена повећао број деце у Грчкој, која су рођена у de facto партнерствима (ванбрачних партнера), чак 5% деце рођене у држави. Поред тога, истакнута је и позиција жена остављених без било какве помоћи након дугогодишње кохабитације, вид у том смислу тац. 10. пресуде *Vallianatos v. Others v. Greece*

³³ Вид. D'Amico, M., Nardocci, C., *нав. чланак*, стр. 172.

³⁴ Пар. 36. пресуде *Vallianatos v. Others v. Greece* и даље.

³⁵ Став поновљен и из неких претходних пресуда, вид. тако *Karner v Austria*, Application No. 40016/98, final 24.10.2003. пар. 37. и 42.

³⁶ Вид. пар. 77. пресуде *Vallianatosv. Othersv. Greece* ; Суд је овакав став имао и у пресуди *Karner v Austria*, пар. 41.

спада у садржај појма „приватни живот“ у смислу чл. 8, али и у садржај појма „породични живот“ (ослањајући се на тумачење из пресуде *Schalk & Kopf v. Austria*³⁷), исто онако као што би то био случај са хетеросексуалним паровима у истом положају (пар. 73. пресуде). Штавише, Суд је сматрао да су истополни партнери (исто као и хетеросексуални) способни да заснују стабилну и посвећену заједницу и да имају исте потребе у смислу узајамне подршке и помоћи (пар. 81. пресуде).

Како се подносиоци представке налазе у ситуацији која је упоредива са ситуацијама у којој се налазе и хетеросексуални парови, када је реч о њиховој потреби за законским признањем и заштитом њиховог односа, разлози за искључење истополних парова из „грађанске заједнице“ према грчком праву нису били убедљиви³⁸.

Суд је и раније сматрао да постоје различити начини да се оствари циљ заштите породице (пар. 84. пресуде *Vallianatos and Others v. Greece*)³⁹, при чему држава, приликом избора тог начина (и начина обезбеђивања поштовања породичног живота из чл. 8. Конвенције) мора нужно узети у обзир и друштвене догађаје, те друштвени развој и промене које се односе на схватање шта је грађански статус и однос (пар. 84. пресуде). Тачније, „не постоји само један начин или један избор када је реч о вођењу породичног или приватног живота“⁴⁰. Имајући све ово у виду, суд је нашао да постоји повреда чл. 14, у вези са чл. 8 Конвенције (пар. 92. пресуде). На крају, иако Суд није предложио позитивну обавезу државе да дозволи правно признање истополних заједница⁴¹, ова пресуда је употребљена као један од аргумената за законодавне измене којима се институт регистрованог партнерства проширује и на истополне парове⁴². Према новом режиму, у складу са чл. 1. Закона бр. 4356/2015, два лица могу закључити регистровано партнерство без обзира на пол⁴³.

4. *Oliari and Others v. Italy*

Три хомосексуална пара (шест италијанских држављана) живели су у истополним заједницама дуги низ година у Италији (тач. 10-32. пресуде *Oliari*

³⁷ Пресуда *Schalk & Kopf v. Austria*, пар. 94. пресуде

³⁸ Вид. Martiny, D., *The impact of the EU private international law instruments on European family law*, in: *European Family Law, Volume I, The Impact of Institutions and Organizations on European Family Law* (ed. by Jens M. Scherpe), The Editor and Contributors Severally, 2016, стр. 282, фн. 51.

³⁹ Видети пар. 41. *Karner v Austria*.

⁴⁰ Пар. 84. пресуде *Vallianatos v. Others v. Greece*

⁴¹ Вид. Tim Q.C. A., Rainer, J., *нав. чланак*, стр. 81.

⁴² Видети Lima, D., *Registered Partnerships in Greece and Cyprus*, in: *The future of Registered Partnerships-Family Recognition beyond Marriage?* (Ed. Jens M. Schepre, Andy Hayward), Intersentia, 2017, стр. 305.

⁴³ У том смислу *исто*, стр. 320.

and Others v. Italy). Према италијанском праву, у време када су ова лица поднела представке Суду (током 2011. године⁴⁴), не само да није било могуће закључити истополни брак⁴⁵, него није било омогућено ни закључење било какве друге заједнице поред брака, било за хомосексуалне, било за хетеросексуалне партнере (пар. 42. пресуде *Oliari and Others v. Italy*).

Једини правни „механизам“ у италијанском праву био је (почевши од 2013. године) „уговор о кохабитацији“, али који је био намењен свим лицима који живе заједно, независно да ли су то лица која се налазе у партнерском односу или неком другом (родитељском, пријатељском и сл.). Ови уговори регулишу само финансијске аспекте заједничког живота, престанак кохабитације и слично.⁴⁶

Позивајући се на члан 8. (самосталан) и исти члан у вези са чл. 14. Конвенције, подносиоци представке су истакли да им италијанско законодавство није омогућило да приступе правном оквиру у форми брака или регистрованог партнерства, те да су тиме претрпели дискриминацију по основу сексуалне оријентације⁴⁷. У процесу доношења одлуке, Суд је поновио ставове из пресуда *Schalk & Kopf v. Austria* и *Vallianatos and Others v. Greece* – истополни партнери су способни да имају стабилну и посвећену везу и да се налазе у веома сличној ситуацији као и хетеросексуални парови у погледу њихове потребе за правним признањем и заштитом њихове везе (пар. 165. пресуде). Како је циљ чл. 8. Конвенције, између осталог, заштита појединца од било каквог мешања јавних власти, овај члан може наметнути и позитивне обавезе држави да би се омогућило ефикасно поштовање права из чл. 8. Конвенције (право на приватан и породичан живот).⁴⁸ То може подразумевати усвајање одређених мера ради омогућавања поштовања ових права, чак и онда када је реч о односима између појединаца⁴⁹. Са тим у вези, Суд је био става да истополни партнери (попут подносилаца представки) имају нарочити интерес да им буде пружена могућност закључивања грађанске уније (регистрованог партнерства), јер би то био најбољи пут правног признавања њихове везе и гарантовао би им релевантну заштиту⁵⁰.

Зато се као суштинско наметнуло питање - да ли је држава Италија у 2015. години пропустила да испоштује позитивну облигацију, како би обезбедила поштовање приватног и породичног живота подносилаца представки (нарочито кроз одредбу правног оквира) која им омогућава правно признавање и заштиту

⁴⁴ Applications nos. 18766/11 and 36030/11, judgement 21.07.2015. final 21.10.2015.

⁴⁵ Тач. 34. пресуде

⁴⁶ Пар. 41. пресуде.

⁴⁷ Вид. више о томе Fenwick, H., *An ECHR right to access a registered partnership?*, in: *The future of Registered Partnerships-Family Recognition Beyond Marriage?* (ed. Jens M. Schepre, Andy Hayward), Intersentia, 2017, стр. 489.

⁴⁸ Тач. 159. ове пресуде.

⁴⁹ Тач. 159. пресуде.

⁵⁰ Пар. 174.

њихове везе од стране домаћег права.⁵¹ Према ставу Суда, Италија је прекорачила своје „поље слободне процене“ и пропустила да испуни своју (позитивну) обавезу да осигура подносиоцима представки специфичан правни оквир, који омогућава признање и заштиту истополних заједница (пар. 185. пресуде).

Суд је у доношењу одлуке посебно имао у виду две ствари. Прво, подносиоци представке нису били у могућности да приступе одређеном правном оквиру (као што је правни оквир грађанских унија или регистрованих партнерстава), подобном да им омогући признање њиховог статуса и гарантује им одређена права која су важна за једну стабилну везу⁵². Истополним партнерима је било омогућено само склапање уговора ради уређивања свог односа. Како су ти уговори ограниченог опсега и како су отворени за сва лица која живе заједно⁵³, не могу се сматрати подобним за признање и заштиту заједница подносилаца представки (пар. 169. пресуде). При томе, према ставу Суда, заједница истополног пара (попут заједнице подносилаца представки) спада под појам „приватан живот“ и „породичан живот“ из чл. 8. Конвенције (пар. 103)⁵⁴.

Друго, Суд је констатовао да постоји конфликт између друштвене реалности у којој подносиоци представки отворено живе у стабилној заједници и између права, које им не пружа званично признање на територији државе у којој живе (Италији) (пар. 173. пресуде)⁵⁵. Тиме је испољена „равнодушност“ италијанског законодавца према социјалној стварности подносилаца представки и свих других истополних партнера, који су ускраћени за било какву форму правног признавања њиховог породичног живота⁵⁶.

Значај ове пресуде је огроман, јер је након ње уведен нов приступ у тумачењу позитивних обавеза из чл. 8. Конвенције. По први пут, искристалисала се „обавеза омогућавања истополним паровима одређеног облика правног признавања њихових унија у склопу држава уговорница.“⁵⁷

⁵¹ Детаљније видети D'Amico, M., Nardocci, C., *нав. чланак*, стр. 173-174.; Видети тач. 164. *Oliari and Others v. Italy* пресуде.

⁵² Пар. 167. Пресуде; Поред тога Суд је истакао да постојећа регистрација истополних заједница подносилаца представки у појединим локалним регистрима за грађанске уније има више симболичан значај и важна је само из статистичких разлога. Оваква регистрација им не пружа никакав грађански статус (пар. 168. пресуде).

⁵³ У Италији је од 2013. године постојала могућност закључења уговора, намењених свим лицима који живе заједно, независно да ли су то лица која живе у стабилној партнерској заједници или у некој другој (родитељској, пријатељској и сл.) Видети пар. 169. пресуде.

⁵⁴ Став заузет из претходних одлука: спада у "приватан живот", али и у "породичан живот" након *Schalk & Kopf v. Austria* пресуде, Видети тач. 103. *Oliari and Others v. Italy* пресуде.

⁵⁵ Суд је имао и у виду ставове италијанског народа, у смислу постојања популарног прихватања истополних парова (тач. 181. пресуде).

⁵⁶ У том смислу видети D'Amico, M., Nardocci, C., *нав. чланак*, стр. 164.

⁵⁷ Исто, 176.

Коначно, ова пресуда је била прекретница у процесу признавања правног статуса грађанске уније у Италији,⁵⁸ који је добио епилог увођењем закона број 76/2016, којим су уведени институти грађанске уније и кохабитације.⁵⁹ Како је Суд сматрао да је у овом предмету дошло до повреде члана 8. Конвенције, није додатно испитивао да ли је дошло и до повреде чл. 14. у вези са чл. 8. Конвенције⁶⁰.

На крају, што се тиче позивања подносилаца представки на повреду чл. 12. (самосталан) и чл. 14. у вези са чл. 12. Конвенције⁶¹, Суд је сматрао да не постоји обавеза држава чланица да гарантују истополним паровима да приступе браку⁶², али постоји обавеза за увођењем оквира за признавање истополних заједница⁶³.

5. Закључна разматрања

Суд је више пута поновио да се Конвенција сматра „живим“ инструментом који се треба тумачити у светлу актуелних околности и услова (*Schalk & Kopf v. Austria*, пар. 46, *Vallianatos and Others v. Greece*, пар. 84), што значи да Суд, у тумачењу конвенцијских одредби, држи корак са друштвеним променама.

Након пресуде *Schalk & Kopf v. Austria* истополне заједнице су почеле потпадати под право на „породичан живот“. Важан закључак, произашао из ове пресуде је да Конвенција не намеће државама уговорницама обавезу да дозволе закључење истополног брака (пар. 61-63. пресуде). Прецизније, омогућавање закључења истополног брака препушта се националном праву државе уговорнице.

Имајући у виду да се Суд у својим одлукама придржава и претходно донетих ставова, не чуди што је у *Vallianatos and Others v. Greece* пресуди потврдио свој став да истополне заједнице спадају у садржај појма „приватни и породични живот“ у смислу чл. 8. Конвенције. Суд је апострофирао да „не постоји само један начин или један избор када је реч о вођењу породичног или приватног живота“ (пар. 84. пресуде). Коначно, случај *Oliari and Others v. Italy* увео је нов приступ у тумачењу позитивних обавеза из чл. 8. Конвенције (поштовање приватног и породичног живота), јер је Суд по први пут предвидео обавезу омогућавања истополним паровима одређени облик правног признавања њихових унија у оквиру држава уговорница.

⁵⁸ Вид. Ferrari, I., *Family relationships in Italy after the 2016 reform: the new provisions on Civil Unions and cohabitation*, in: International Survey of family law, 2017. Edition (General Editor Margaret F Brinig, Associate Editor, Africa, Fareda Banda), 2017, стр. 176.

⁵⁹ Исто, стр. 181.

⁶⁰ Вид. тач. 188. пресуде *Oliari and Others v. Italy*.

⁶¹ Вид. тач. 189. и даље Пресуде *Oliari and Others v. Italy*.

⁶² Тач. 191- 193. Пресуде *Oliari and Others v. Italy*.

⁶³ Детаљније видети Tim, Q.C.. A., Rainer, J., нав. чланак, стр. 81.

Анализа поменутих пресуда недвосмислено указује да се положај истополних заједница у оквиру држава уговорница брзо мења. Поменуте одредбе Конвенције, након анализираних пресуда, су у веома кратком периоду добиле ново и другачије значење у односу на период пре тога. При томе, посебан значај имају пресуде “*Oliari*” и “*Vallianatos*”, пошто су изазвале велике законодавне измене у Италији, односно Грчкој, чиме је у обе државе уведен правни институт грађанске уније/регистрованог партнерства за истополне партнере.

Пошто се Суд, приликом доношења одлука, увек придржава претходно донетих ставова у сличним предметима, разумно је очекивати да ће принципи утврђени у три анализиране пресуде наћи своје место и у будућим одлукама.

Mina Pavlović,
Assistant

SAME SEX RELATIONSHIPS IN CASE-LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: SELECTED JUDGEMENTS

Summary

The judgements of European Court of Human Rights (Court), referring to same-sex relationships, were important for interpreting the European Convention of Human Rights' provisions in this field. The author of this paper focuses to the three Court's judgements (Schalk and Kopf v. Austria, Vallianatos and Others v. Greece and Oliari and Others v. Italy) and especially stresses that the second mentioned judgement and the last one had the great influence on legislative changes in the countries which were sued in these proceedings. After these judgements in Italy and Greece same-sex partners were enabled to access to legal institute of civil union (registered partnership). The situation regarding the same-sex relationships is changing fast in the European part of the world.

Key words: *same-sex relationships, European Convention of human rights, right to respect for private and family life, right to marry, prohibition of discrimination.*